

REALIZACE PRVKŮ ÚSES A CO DÁL

Ing. Boleslav JELÍNEK

AGERIS s. r. o., Jeřábková 5, 602 00 Brno
boleslav.jelinek@ageris.cz

Územní systém ekologické stability byl do praxe uveden zákonem č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny a jeho prováděcí vyhláškou č. 395/1992 Sb. Tyto právní normy byly impulzem ke zpracování generelů, případně dalších dokumentací ÚSES a jejich následnému zapracování do územně plánovacích dokumentací a komplexních pozemkových úprav. Logickým vyústěním tohoto procesu byly vlastní realizace vymezených prvků ÚSES.

Je jasné, že realizace nejsou tak časté a nepokrývají tak rozsáhlá území jako výše zmiňované dokumentace, ale nejsou až tak výjimečné. Je možné říci, že tento stav má především dva důvody – vlastnické vztahy k dotčeným pozemkům a finanční stránku věci.

ÚSES je ve všech dokumentacích, s výjimkou KPÚ, vymezován bez ohledu na vlastnické vztahy. Realizace každého prvku ÚSES by tak představovala poměrně náročná jednání s velkým množstvím vlastníků. Prvky ÚSES se proto většinou realizují v územích, kde byla dokončena KPÚ a tyto problémy odpadají.

Druhou významnou překážkou realizace jsou finance. Jelikož si je stát vědom této skutečnosti, snaží se pomoci formou dotací. K tomu jsou využívány především prostředky z Programu péče o krajinu. Z těchto finančních zdrojů (dotací) je ovšem možné hradit pouze založení prvku ÚSES, nikoli následnou péči. Jak se tato skutečnost projevuje v praxi. Je o založené prvky ÚSES dobře postaráno, nebo jsou ponechány svému osudu. To je otázka, nad kterou bych se chtěl zamyslet.

Následná péče je důležitou součástí procesu zakládání prvků ÚSES. Jejím cílem je minimalizovat negativní vlivy, které působí na vysazené dřeviny, pomoci jim překonat povýsadbový šok a zajistit jejich zdárný vývoj a odrůstání na stanovišti, které má mnohdy charakter extrémní holiny. V lesnické praxi se pro kultury, které již nevyžadují další povýsadbovou péči používá termín zajištěná kultura. Za zajištění se podle zákona č. 289/1995 Sb.,

o lesích, považuje dosažení takového stavu lesního porostu, který po zalesnění dále nevyžaduje intenzivní ochranu a počet jedinců a jejich rozmístění po zalesněné ploše a druhová skladba lesních dřevin dává předpoklady pro vznik stanovištně vhodného lesního porostu.

Zajištěná kultura by měla vykazovat tyto znaky (Lesnický slovník naučný):

- 1.sadební materiál, který byl použit k výsadbám a z nějž kultura pochází, je vhodného genetického původu
- 2.výškový přírůst se u většiny jedinců rozmístěných po celé ploše kultury zřetelně zvyšuje
- 3.je odrostlá nepříznivému vlivu buřene
- 4.není viditelně poškozena
- 5.nevyžaduje další vylepšování
- 6.druhy dřevin v kultuře, včetně přirozeného zmlazení, dávají předpoklad k dosažení stanovené cílové skladby

Jak dlouho je nutné o porosty po výsadbě pečovat, za jak dlouho dosáhnou porosty výše uvedených vlastností? Na tuto otázku není jednoduchá odpověď. Jistým vodítkem by mohla

být (pro výsadby založené lesnickým způsobem) obnova lesa. V běžných podmínkách by měla být kultura zajištěna do 7 let od založení. Vezmeme-li v úvahu, na jakých stanovištích jsou prvky ÚSES realizovány, je jasné, že doba potřebná na zajištění kultury bude delší, o čemž nás mimo jiné přesvědčují v minulosti realizované prvky. V praxi se ovšem setkáme s tím, že se o prvky ÚSES, pokud se jim vůbec dostane nějaké následné péče, pečuje 3 – 5 let. To je však příliš krátká doba na to, aby došlo k zajištění porostů.

Podívejme se na několika příkladech, jak vypadají prvky ÚSES po několika letech od založení a jak se na nich projevuje chybějící následná péče, případně jaké dopady má vlastní způsob realizace.

Na této ploše měly být podle projektu vysazeny sazenice vysoké 40 – 60 cm ve sponu 1 x 1 m. Namísto toho byly použity odrostky ve sponu 4 x 4 m. Sazenice v této části prvku ÚSES, díky živinám a vodě z okolních pozemků, dobře prosperují a jsou vitální.

Nevýhodou tohoto způsobu založení prvku ÚSES je, že k tomu, aby prvek začal plnit požadované funkce, bude potřebovat desítky let. Při uhynutí některého jedince vzniká velká mezera (uprostřed snímku). V případě úhynu většího počtu jedinců se zapojený porost nemusí vytvořit nikdy.

Stejný prvek ÚSES jako na předchozím snímku. Stanoviště není tak vydatně dotováno vodou a živinami z okolí. Sazenice zde rostou o poznání hůře. Zapojení porostu bude trvat velmi dlouho a vzhledem k velkým mezerám po uhynulých a nenahrazených sazenicích k zapojení možná nikdy nedojde. Lesní biocentra tak bude spojovat „louka se solitéry dřevin“.

Vysazené sazenice je nutné chránit před zvěří. U odrostků v řídkém sponu se obvykle používá individuální ochrana. Tu je však nutné pravidelně kontrolovat, neboť dochází k prorůstání větví chráničem nebo k jejich deformaci. Prorůstající větve jsou často zaškrcovány, nebo dochází k zarůstání chráničky. Vznikající rány se mohou stát vstupní bránou pro houbové choroby. Chrániče, které se samy nerozloží je nutné včas odstranit, jinak dojde k zaškrcení kmínku.

Další ze způsobů ochrany výsadeb před zvěří – oplocenka. Pokud je ale pletivo na zemi, nemá žádný význam. V této oplocence zdárně prosperují pouze trnky a hlohy, ostatní druhy jsou značně poškozeny a nemají velké šance na přežití. Stav oplocení je stejný jako před třemi lety, náhoda nebo zanedbaná péče?

Kůly mají svůj nesporný význam, ale pouze po určitou dobu. Pokud je kůl příliš blízko, nebo není včas odstraněn, poškozuje kmen a větve. Takto poškozené stromy jsou často napadány houbovými chorobami a hynou.

Prosperující výsadby, které díky svému vzrůstu již nejsou ohroženy buření. Poškození zvěří rovněž nehrozí, neboť se jedná o porost, ve kterém dominuje hloh. Monokulturní porosty ale nejsou zrovna ideálním stavem. Tato část prvku ÚSES navíc bude vyžadovat trvalou péči, neboť se nachází pod elektrickým vedením a bude nutné regulovat výšku porostu.

Pohled na prvek ÚSES (biokoridor) založený před 7 lety. Prvek je ponechán bez povýsadbové péče. Ožínání není potřebné, neboť většina sazenic již odrostla negativnímu vlivu buřeně. Nadále je však nutné kontrolovat stav oplocení a udržovat ho ve funkčním stavu, jinak bude porost poškozen zvěří.

Jiná část téhož biokoridoru. V pravé části jsou patrní jedinci poškození okusem, neboť oplocení není udržováno ve funkčním stavu.

Výsledek zanedbané péče (ochrany proti zvěři) o výsadby.

Výsledek zanedbané péče o výsadby v biokoridoru. Velké množství sazenic uhynulo a nebylo nahrazeno novými. Škody způsobené zvěří jsou rovněž vysoké. Je otázkou, co z výsadeb zbude za několik let.

V tomto prvku ÚSES byly vysazovány sazenice ve sponu 1,5 x 1,5 m. Na první pohled je patné, že velká část sazenic uhynula a nebyla nahrazena. Škody způsobené zvěří jsou také významné. Do těchto řídkých výsadeb se mohou z okolí rozšířit nežádoucí druhy

Ukázka použití nevhodných druhů v prvku ÚSES. Je v celku jedno zda byl netvařec (*Amorpha fruticosa*) vysazen záměrně nebo nedopatřením. Díky své kořenové výmladnosti se postupně rozšíří. V současné době jsou výmladky ve vzdálenosti cca 4 m od vysazeného jedince.

Z výše uvedených příkladů je patrné, že se realizovaným prvkům ÚSES nedostává potřebné péče, nebo je ošetření prováděno nedostatečně dlouhou dobu. Pokud je povýsadbová péče vůbec prováděna, pak trvá 3 – 5 let. To je příliš krátká doba na to, aby porost splňoval kritéria zajištěné kultury a byl zaručen zdárný vývoj porostu v budoucnu.

V založených porostech nejsou nahrazovány uhynulé sazenice, takže vznikající porosty jsou velmi řídké (pokud něco takového lze vůbec nazvat porostem). To je navíc umocněno skutečností, že jsou porosty zakládány v řídkém sponu.

Dalším důsledkem nevylepšovaných výsadeb jsou téměř monokulturní porosty a to i přesto, že při výsadbě bylo použito několik druhů. Většina vysazovaných druhů bez potřebné péče nepřežije nebo je zlikvidována zvěří.

Ochraně sazenic je rovněž věnována nedostatečná pozornost. Oplocení není udržováno v náležitém stavu, takže zvěří nic nebrání v přístupu na plochu. Mnohem horší je situace u neoplocených výsadeb, kde by měla být prováděna individuální ochrana. 3 – 5 letá péče je příliš krátká, za tu dobu sazenice nevyrostou do potřebné výšky a po jejím skončení jsou zvěří poškozeny, mnohdy úplně zlikvidovány.

Pokud je ukončena péče dříve, než dojde k zapojení porostu a prvky ÚSES jsou ponechány bez potřebné péče, mohou se na tyto plochy šířit nežádoucí agresivní druhy z okolí (javor jasanolistý, akát apod.), případně druhy, které zde byly vysazeny (netvařec).

Literatura

KOLEKTIV: *Lesnický slovník naučný, Ministerstvo zemědělství, Praha, 1994 a 1995*